

LÄRARHANDLEDNING TILL

SOVA VAKEN

OM LÄRAR- HANDLEDNINGEN

Denna lärarhandledning kan du se som en inspirationskälla till ett fördjupande efterarbete i klassrummet. Du som lärare känner eleverna bäst och kan förhålla dig fritt till handledningens innehåll och övningar samt anpassa dem efter elevernas intressen och behov. Utöver information om Operahuset och föreställningen består lärarhandledningen av en kort uppvärmningsövning, en metod för eftersamtal samt tematiska lekar, övningar och diskussionsfrågor knutna till operaföreställningen *Sova vaken*. Övningarna kan göras individuellt, i större eller mindre grupper och kan knytas till ett flertal skolämnen.

Alla förstår och upplever scenkonst på sitt sätt. Vi har alla olika erfarenheter med oss som individer som färgar av sig på vår upplevelse av en föreställning, och det finns inga reflektioner som är rätt eller fel – alla har vi rätt till vår egen tolkning! Scenkonstupplevelsen är dock inte enbart subjektiv utan även kollektiv. Ni som publik är publik tillsammans, och dessutom är både ni och föreställningen en del av vårt gemensamma samhälle. Ett efterarbete i klassrummet kan bidra till ett utbyte av perspektiv och en fördjupad förståelse av både den individuella och den kollektiva upplevelsen. Arbetet kan väcka nya frågor och funderingar hos både elever och lärare, och förhoppningsvis kan lärarhandledningen ge stöd och inspiration i detta.

OM FÖRESTÄLLNINGEN

Barnet Gun vaknar av föräldrarnas bråk på nedanvåningen. Hon blir orolig och söker stöd hos katten Majs. Föräldrarna ska skiljas, men vad betyder det – vad ska hända nu, hur ska det bli, och varför kan det inte bara vara som förut? Genom både förtvivlan och motstånd finns katten Majs ständigt och trofast vid Guns sida. Det visar sig vara en betydande vänskap som står stark genom förändringens ovisshet.

Sova vaken är en berättelse om skilsmässa, uppbrott och förändring, gestaltad ur barnets perspektiv och inifrån hennes erfarenhetsvärld. Med nykomponerad musik av Daniel Nelson och i regi av Gustav Englund rymmer *Sova vaken* både humor och allvar, känslomässig sång och scenisk komik – i en operaföreställning om det vardagliga och det existentiella.

INFÖR BESÖKET PÅ OPERAN

Vi på Kungliga Operan önskar er alla bästa möjliga scenkonstupplevelse som möjligt. Här kommer därför lite information som vi tycker kan vara bra att ha med sig inför ett besök hos oss.

FÖRBEREDELSE

Berätta gärna för eleverna i god tid att ni ska hit och ta del av operaföreställningen *Sova vaken*. Förklara till exempel hur ni kommer ta er till Operan och hur länge ni ska vara här. Berätta också lite om föreställningen ni ska se! Ni kan även se ett avsnitt ur vår webserie *Det magiska huset* <https://www.operan.se/barn-och-unga/webbserien-det-magiska-huset> eller lyssna på inspelad operamusik för att bekanta er lite med operagenren, operahuset och hur scenkonst blir till (*Se tipslistan långt bak*). På så sätt är ni alla bättre förberedda på vad som ska hända.

TID OCH PLATS

Kungliga Operan ligger vid Kungsträdgården. Hit går tunnelbanans blå linje (hållplats Kungsträdgården) och flera busslinjer. Från Centralstationen tar det ungefär tio minuter att promenera. Föreställningen *Sova vaken* spelas på scenen Rotundan, med ingång från Jakobs Torg. Dörrarna till Operan öppnar 20 minuter innan föreställningen. Kom gärna i god tid så ni hinner hänga av er och kanske gå på toaletten i lugn och ro. Observera att man inte blir insläppt i salongen om man kommer för sent! Föreställningen är cirka 35 minuter lång och är utan paus.

MAT, DRYCK OCH TELEFONER

I samband med föreställningar på scenen Rotundan har Operans caféer inte öppet, men det går givetvis bra att ta med sig egen frukt eller liknande. Ibland kan vi erbjuda plats att äta medhavd matsäck hos oss. Hör av er i god tid till unga@operan.se om ni vill äta hos oss. Vi har begränsad plats och kan tyvärr inte garantera att det finns rum för alla. Det finns inte möjlighet att värma mat. Vi vill påminna er om att det inte är tillåtet att ta med mat eller dryck in i salongen! Mobiler och annan elektronisk utrustning som kan orsaka störningar ska vara avstängda under föreställningen. Det är inte tillåtet att filma eller fotografera under föreställningen, men detta går bra att göra under applåderorna.

LÄRARENS ROLL

Hos oss är även du som lärare publik. Vi är måna om din upplevelse och vill påminna om att din nyfikenhet och lust smittar av sig på eleverna. Vi förstår att du har ett stort ansvar, men vi hoppas att även du får möjlighet att fokusera på föreställningen. Fråga gärna publikvärdarna på plats om det är något du eller ni som klass undrar. De vet det mesta om Operahuset och föreställningen!

EFTER ERT BESÖK

UPPVÄRMNING: MINNESRUNDA

När ni är tillbaka i klassrummet och ska påbörja efterarbetet uppmuntrar vi er att göra en kort uppvärmningsövning innan ni sätter i gång. Det bidrar till att skapa ett tillåtande rum och är ett bra sätt att få i gång både kropp och minne.

Be varje elev rita eller skriva ner sitt starkaste minne från föreställningen. Det kan vara kort eller långt, en liten detalj eller en större händelse – något om gjort intryck på dem! Begränsa gärna tiden och uppmuntra eleverna att ta det första de kommer på. Gå därefter ett varv och låt varje elev dela med sig av sitt minne.

EFTERSAMTAL – *beskriva, tolka, associera*

Inför ett fördjupande eftersamtal om balettföreställningen och era upplevelser är det viktigt att påminna eleverna om att alla är fria att göra sina egna tolkningar. Bejaka det eleverna har tagit fasta på och använd deras nyfikenhet som inspiration i det vidare arbetet.

Ett bra sätt att påbörja ett samtal är genom att först *beskriva* så objektivt som möjligt vad ni har varit med om genom frågor som: Hur såg scenrummet ut? Vilka saker såg ni på scenen? Vilka färger var det på ljuset? Hur lät musiken? Hur såg sångarna ut, vad gjorde de, vad sjöng de och hur rörde de sig?

Sedan kan ni börja *tolka* det som utspelade sig under föreställningen. Kom ihåg, det finns inga rätt eller fel! Vad handlade föreställningen om och vilka teman berördes? Vilka var de olika karaktärerna i berättelsen och varför gjorde de som de gjorde? Var, i vilken sorts värld och i vilka rum, utspelade sig berättelsen? Vad tror ni föreställningen vill berätta?

Slutligen kan samtalet bli mer *associativt* och personligt. Vilka frågor eller känslor väcker föreställningen hos dig? Får den dig att tänka på något speciellt? Fanns det delar av föreställningen du kände igen dig i – vilka och på vilket sätt? Vad kommer du minnas mest av föreställningen?

TEMA: *Förändringens många sidor*

ÖVNING: ÖVERBLICK OCH HORISONTER

"På halvtass får man överblick, man ser horisonter.

Alltings början, alltings slut. Existensen.

Allt finns därute" (ur Sova vaken)

Så sjunger Majs för att trösta Gun på väg till skolan. Föreställningens regissör Gustav Englund ville med *Sova vaken* beröra just de existentiella frågorna som kan väckas i samband med uppbrott och jobbiga situationer såsom en skilsmässa. Det oundvikliga i att allt som börjar måste ha ett slut. Detta gäller dock också det som är svårt – även det svåra tar slut någon gång.

Börja med att reflektera tillsammans i klassen:

Vad betyder det att något börjar och slutar?
Finns det sådana händelser med början och slut i *Sova vaken*; vilka i så fall?

Kan ni komma på situationer ni själva varit med om där ni antingen minns början eller slutet, eller både och?

Vilka känslor kan ett slut väcka; kan ett slut till exempel kännas sorgligt, läskigt eller befriande?

I jobbiga och svåra situationer kan det ibland vara svårt att se klart, att blicka bortom situationen. Andra gånger ser man klart och tydligt; man har överblick och ser horisonter! Hur känns det att ha överblick? Hur kan horisonter se ut? Vad ser man då? Ni kanske minns melodin från föreställningen när Majs sjöng om överblick och horisonter; hur kändes musiken?

Ta fram papper, penslar och målarfärg.

Inspirerade av ert samtal, och framför allt sista frågan, be eleverna måla en bild som symboliserar överblick och horisonter.

Uppmuntra eleverna att känna efter: Vilka inre bilder får du när du tänker på horisonter? Vilken stämning ska din bild ha? Vilka färger, mönster och figurer ska vara med i bilden?

När alla är klara kan ni hänga upp alla tavlor i klassrummet. De kan vara bra att ha som en påminnelse om "alltings början, alltings slut" på jobbiga dagar.

ÖVNING: OROLIGA FRÅGOR

"Sova vaken mitt på dagen

Lyssna i rymden, ont i magen

Kan inte tänka

Kan inte fatta

Hör nästan aldrig

Nån av dem skratta

Sova vaken

Ont i magen" (ur Sova vaken)

Barnet Gun vaknar och mår inte bra.

Föräldrarna är osams och Gun blir orolig. Vad ska hända nu; var ska de bo, ska pappan han ny fru och kan det möjligen vara hennes fel allting? Skilsmässan väcker känslor av oro och obehag. Men hur känns egentligen oro?

Dela in klassen i par eller mindre grupper.

Dela ut ett stort papper och olika pennor och be dem göra en tankekarta. Vad är oro? När kan man känna oro och varför? Hur känns oro? Finns det olika sorters oroskänslor? Man får både rita och skriva i sin tankekarta.

Försök gärna att knyta an till konkreta exempel från föreställningen: När var Gun orolig? Hur uttrycktes det? Ni kan också förhålla er till textutdraget från *Sova vaken*: På vilket sätt beskriver texten oro, och känner ni igen er i den beskrivningen?

När alla är klara med sina tankekartor kan ni gå ett varv och låta de som vill dela med sig av sina tankar och reflektioner.

TEMA: *Nära relationer*

ÖVNING: FAMILJER OCH BRÅK

Guns föräldrar ska skiljas, och familjen ska nu bli en annan slags familj än den de var förut. Förändringen och uppbrottet sker inte utan bråk, både föräldrarna samt Gun och Majs bråkar.

DISKUTERA I HELKLASS:

Vad betyder det att vara en familj?

På vilka olika sätt kan familjer se ut?

I många familjer bråkar man om små och stora saker; varför tror ni man gör det?

Kan det ibland vara bra att bråka i en familj? I så fall varför då? När är det inte så bra att bråka?

Hur kan det kännas när vuxna är osams eller bråkar?

Vad kan man göra för att bli sams igen efter man har bråkat? Och måste man alltid bli sams?

Hur känns det när man blir sams efter ett bråk?

ÖVNING: EN BRA VÄNSKAP

Barnet Gun befinner sig i ett skilsmässodrama. Föräldrarna bråkar och hon oroar sig över vad som ska hända. Guns katt Majs ger tröst och stöd, och deras vänskap fördjupas.

Börja med att fundera tillsammans i klassen: Vad är en bra kompis? Vad är det som katten Majs i föreställningen gör som gör honom till en kompis som Gun litar på och tyr sig till? Vad är viktigt för er för att ni ska känna er trygga med en kompis? På vilka sätt kan en kompis hjälpa en om man är orolig, arg eller ledsen? Vem kan vara en bra kompis? Kan till exempel både djur och människor, barn och vuxna, vara det? Gör gärna en stor tankekarta på tavlan.

Dela sedan ut papper och färgpennor.

Inspirerade av ert samtal och era tankar, be eleverna rita ett porträtt av en bra kompis. Det behöver inte vara en någon som finns i verkligheten utan det kan lika gärna vara en fantasibild. Hur kommer de egenskaper ni precis diskuterat till uttryck i bilden? Vilken känsla vill du att porträttet ska ge? Finns det någon annan med i bilden utöver kompisen?

Avsluta med att hänga upp alla porträtt bredvid varandra. Titta noga: Skiljer de sig åt eller är de lika? På vilka sätt i så fall?

ÖVNING: ATT LITA PÅ SIN KOMPIS

Katten Majs hjälper Gun när hon går i sömnen så hon inte trillar. Han är en bra kompis man kan lita på, även när man går i blindo. I denna tillits- och samarbetsövning får klassen i par känna på hur det är att låta sig ledas av en kompis samt hur det är att ha ansvar för någon annan.

Gör plats i rummet så klassen kan röra sig fritt. Ni kan med fördel välja att göra denna övning utomhus, i gymnastiksalen eller liknande.

Dela in klassen i par.

Den ena ska nu sätta på sig en ögonbindel. Om ni inte har ögonbindlar kan ni till exempel använda en halsduk eller dra ner en mössa över ögonen. Ni kan också bara blunda, men då blir det lätt att man öppnar ögonen.

Nu ska den kompis som kan se leda den andra runt på en kortare promenad i tystnad. Kompisen som leder säger alltså inget utan ska med hjälp av kroppskontakt se till att kompisen som inte kan se känner sig trygg och vågar följa med på promenaden. Man kan till exempel hålla handen eller ha en hand på ryggen eller axeln, kanske både och. Som kompis som leder har man ett stort ansvar att se till att den andra inte krockar eller trillar, och framför allt att kompisen känner sig trygg – när man gör det kan det vara rätt så fantastiskt att gå på promenad i blindo!

Efter en stund byter paren av varandra så den som precis ledde promenaden nu blir ledd.

Avsluta gärna med att reflektera över övningen: Hur kändes det att inte kunna se? Vilka andra sinnen använde ni er av i stället? Kunde ni lita på er kompis? Hur fick ni kompisen att känna sig trygg?

TEMA: *Musik och gestaltning*

ÖVNING: OPERARÖSTER

Som operasångare tillhör man ett röstfack. Det vill säga att ens röst låter bäst och tycker mest om att sjunga i ett visst tonläge och register. Några sångare sjunger mörka toner, andra ljusa, och några mitt emellan. Röstfacken är också uppdelade i kvinnliga och manliga. Operarösterna heter: sopran (ljusaste kvinnorösten), mezzosopran (mittemellan kvinnoröst), alt (mörkaste kvinnorösten), tenor (ljusaste mansrösten), baryton (mittemellan mansrösten) samt bas (mörkaste mansrösten). I denna övning får klassen lyssna på olika operaröster och gissa vilket röstfack de tillhör.

Börja gärna med att se Det magiska huset, avsnitt: operasångare
<https://youtu.be/oG7s7QYTKSQ?si=Md13WQvmFkGxgK7A>

Dela in rummet i sex hörn/platser där varje plats representerar varsin operaröst. Sätt förslagsvis upp lappar med namn och beskrivning på de sex operarösterna så ni bättre kommer ihåg.

Be eleverna ta plats mitt på golvet. Spela upp musik från listan nedan och lyssna en stund. Be eleverna gissa vad det är för operaröst och gå till platsen i rummet som motsvarar deras gissning.

Hade någon gissat rätt? Berätta rätta svaret och lyssna lite till.

Upprepa sedan övningen genom att spela upp nästa sångstycke.

När ni är klara och har gått igenom alla operarösterna kan ni avsluta med att gissa vilka röstfack operasångarna från Sova vaken tillhör. (Facit: Jessica Elevant (Gun) är sopran och Ulrika Skarby (Majs) är mezzosopran).

MUSIK TILL ÖVNINGEN

Sopran: Mesicku na nebi hlubokém (Ur Rusalka):

<https://open.spotify.com/track/00wWGgq0SV0nfmUTUeb0eu?si=2dfd96ca1c8d4188>

Baryton: Largo al factotum (Ur Barberaren i Sevilla):

<https://open.spotify.com/track/5W7TiH2jDV6q6EQwBkq8ld?si=db867c64ffcf4035>

Tenor: E lucevan le stelle (ur Tosca):

<https://open.spotify.com/track/77jtRwmEIXGog0tPfQTcsV?si=87d3f91ea8384958>

Mezzosopran: Habanera (ur Carmen):

<https://open.spotify.com/track/3pzBD8BVdrv7VJ7glRYshl?si=37249b2ce50b422b>

Alt: Erbarme dich, mein Gott (ur Matteuspassion):

<https://open.spotify.com/track/3B1yf1P7uWn1vLHFqdECQX?si=abc9ca76eb134a63>

Bas: In diesen heil'gen Halle (ur Trollflöjten):

<https://open.spotify.com/track/0ob7jkCEGuoSNV8p74926nP?si=a4fe0b1c71fd4327>

ÖVNING: DJUR- OCH MÄNNISKÖGESTALTER

I föreställningen tar katten Majs på sig papparollen, men han är ju fortfarande också katt, vilket syns i både kroppsspråket och mimiken. I denna övning får klassen utforska hur det är att gestalta människor och djur, samt förvandlingen däremellan.

Gör plats i rummet så klassen kan röra sig runt relativt obehindrat.

Be eleverna gå runt på golvet utan att ta kontakt med varandra.

Först går de som vanligt, som sig själva och som människor. Uppmuntra dem att känna efter: Hur rör jag mig egentligen? Hur tar jag mig framåt? Hur rör jag armar, händer och ben? Hur känns det i kroppen; är det tungt eller lätt, flytande eller hackigt? Var känns det i kroppen?

Efter en stund ber du eleverna att mycket långsamt förvandla sig till kattdjur. Uppmana dem att göra en förvandling i taget. Till exempel kan ni börja med huvudet: hur rör sig kattens huvud? Testa er fram och undersök rörelserna. Fortsätt till armarna, överkroppen, rumpan/svansen och benen – ända tills alla elever har förvandlats till katter.

Låt katterna fortsätta gå runt, men nu kan de börja ta kontakt med varandra. Några kanske hälsar, andra kanske leker eller väser åt varandra.

Efter en stund ber du klassen att lika långsamt som sist förvandla sig tillbaka till människogestalt igen.

Om ni vill fortsätta kan ni fortsätta övningen genom att gestalta olika typer av människor, till exempel ett småbarn, en pappa, en lärare eller en operasångare, samt andra sorters djur.

Avsluta med att samtala om hur det kändes att gå från människogestalt till djurgestalt: Var kändes det i kroppen, och hur?

ÖVNING: MUSIKEN BERÄTTAR

I opera har musiken en avgörande roll. Den berättar, skapar stämningar och förstärker både handlingen och karaktärernas olika känslor. Kompositören till *Sova vaken*, Daniel Nelson, har skapat musik som rymmer både humor och allvar. I föreställningen förekommer storslagen operamusik som uttrycker starka känslor, men också mer komiska inslag inspirerade av äldre tecknade filmer som *Tom & Jerry*. Vilken effekt har musik egentligen på hur en berättelse uppfattas? I denna övning får klassen tillsammans undersöka musikens kraft och betydelse för berättandet.

Börja med att tillsammans försöka minnas musiken från *Sova vaken*. Kommer ni ihåg några konkreta händelser, till exempel när Gun går i sömnen, när Majs är borta eller när Gun ska i väg till skolan i regnet? Minns ni hur musiken lät i dessa situationer, och hur skulle ni beskriva den? Hur tror ni det hade blivit om musiken var en annan?

Bestäm er för en plats i rummet som kan fungera som scen. Klassen sätter sig runt den så alla kan se.

Kom överens om en kortare sekvens som kan spelas utan ord. Till exempel inspirerade av scenen med regnkläder i *Sova vaken*: en person (A) sitter på en stol och är trött, en annan person (B) kommer in med ytterkläder till A, B försöker hjälpa A med kläderna, till sist har A på sig ytterkläderna, B ger A en kram, A vinkar och går, B sätter sig på stolen.

Be två frivilliga gå upp på scen och spela upp sekvensen. Först utan musik. Be dem sedan spela upp samma sekvens, men denna gång sätter du på musik till (se förslag nedan).

Samtala tillsammans i klassen: Vad hände med berättelsen när den spelades tillsammans med musik? Vilken stämning skapades? Vad tyckte ni sekvensen handlade om? Vem var A och B?

Be paret spela upp sekvensen en gång till. Denna gång med annan musik till. Samtala: Vad hände när musiken byttes ut mot en annan? Vad blev det för berättelse? Var det samma eller en helt ny berättelse?

Be två andra frivilliga ta plats på scenen och upprepa övningen med nya musikstycken. Fortsätt så länge ni orkar.

MUSIKFÖRSLAG

Ur baletten Romeo & Julia (Prokofjev):
<https://open.spotify.com/track/7HSs4srn1qnZh-h7WRWBVok?si=0cfa68ea898f4675>

Ur dansföreställningen Shift (Karlsson):
<https://open.spotify.com/track/7oYKsY4g05rfVNz6gUK9dA?si=4872c341899a4931>

Tomita/Debussy:
<https://open.spotify.com/track/4pJfRQFziVdheKRuj-frdjjB?si=761ab6aa2b4d4aff>

Ur A Midsummernight's Dream (Britten):
<https://open.spotify.com/track/4e7Owa4I7nc0xvtN-QekrmP?si=ed7683331c9e46ab>

Sudan Archives:
<https://open.spotify.com/track/62wAc90VNxtcN7Q-JrPae7Q?si=cfc15325206746bf>

Ur Orfeus I underjorden (Offenbach):
<https://open.spotify.com/track/64aN0m5K0R9olzH-6gYiwYuO?si=08da95a0250345cf>

Ur La Traviata (Verdi):
<https://open.spotify.com/track/1qBZGYWMPACL-c1lBkg8nGq?si=2cfc6e2111cf49e2>

Kraftwerk:
<https://open.spotify.com/track/5jEjfjiugp5E2E2kx-QbhRcQ?si=daba2ba20a804e1c>

TIPS & LÄNKAR

Det magiska huset – en webbserie från Unga Operan:

<https://www.operan.se/unga/det-magiska-huset/>

Kungliga Operans Spotify-profil med ett flertal spellistor:

<https://open.spotify.com/user/kungligaoperan?si=1f39fd38ead64fa3>

SOVA VAKEN

MEDVERKANDE

GUN *Jessica Elevant*

MAJS *Ulrika Skarby*